

DREPTUL

LEGISLAȚIUNE — DOCTRINĂ — JURISPRUDENȚA — ECONOMIE POLITICĂ

DIRECTOR: C. G. DISSESCU

PRIM-REDACTOR: V. ATHANASOVICI

REDACTORI: PAUL NEGULESCU, DEM. NEGULESCU, AL. CERBAN, G. MEITANI, G. G. DANIELOPOLU, G. C. CRISTESCU.

ZIARUL APARE
JOIA ȘI DUMINECA

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA STRADA DOAMNEI, 20

REDACTOR-ADMINISTRATOR
B. P. RADULESCU

ABONAMENTELE

se fac pe an și pe jumătate de an
la 1 Ianuarie și 1 Iulie

Dela 1 Iulie până la 1 Sept. ziarul nu apare

GRIGORE G. PĂUCESCU

FONDATOR-PROPRIETAR

Un număr: 50 bani
Un număr vechiu 1 leu

COSTUL ABONAMENTULUI

Pe an, 40 lei; pe jumătate an, 20 lei

Studenții plătesc pe jumătate

Pentru străinătate se adaugă timbrul postal

SUMAR.

Responsabilitatea civilă a patronului în caz de accident, de d-l An. Gusti.

JURISPRUDENȚA ROMÂNĂ.— *Inalta Curte de Casațiune și Justiție, secțiunea I*: Const. Agapie Sfintes și altul cu Ministerul de finance.

Tribunalul județului Brăila, secțiunea II: Marica Gh. Gheorghe și altul cu Ghiță I. Văduva.— *Observație* de S. R.

JURISPRUDENȚA STRĂINĂ.— *Observație* de d-l D. Alexandresco.

RESPONSABILITATEA CIVILĂ A PATRONULUI

IN CAZ DE ACCIDENT¹⁾

Chestiunea de a se ști dacă patronul se angajează prin chiar contractul de muncă, la o obligațiune generală care să aibă drept obiect securitatea lucrătorului, a fost viu discutată cu ocaziunea responsabilității civile a patronului în cazul accidentelor de muncă. Chestiunea aceasta din urmă, se află astăzi definitiv tranșată prin legea franceză del 9 Aprilie 1898. Ar fi totuși interesant a cunoaște mișcarea jurisprudenței ca și aceea a doctrinei, ambele anterioare legii del 1898, ca să știm care ar putea fi, astăzi încă, responsabilitatea civilă a patronului, pentru toate situațiunile ce nu cad sub prevederile acestei legi. Pentru aceasta vom distinge sistemul jurisprudenței și acel al doctrinei; vom trece în urmă la expunerea sumară a principiului ce însufleștește legea del 1898.

I. *Jurisprudența anterioară anului 1898*. În sistemul jurisprudenței anterioare legii franceze del 1898, patronul nu era responsabil față de lucrătorii săi, pentru accidentul survenit în timpul sau din pricina lucrului, decât numai în măsura în care accidentul ar fi rezultat din culpa sa personală sau din aceea a prepușilor săi. Acesta este sistemul *responsabilității subiective*, delictuale sau quasi-delic-

tuale, fundată pe art. 1382 și 1383 din codul civil²⁾. Lucrătorul nu obține despăgubire decât numai dacă dovedea culpa patronului; dacă nu reușea să facă această probă, el era respins în cererea sa, căci se prezentă ca creditor în virtutea unui fapt delictuos și a cărui existență trebuia stabilită prin aplicațiunea regulilor ordinare asupra probei³⁾. Culpa trebuie dovedită și greutatea probei incumbă aceluia care reclamă desdaunare⁴⁾.

E adevărat că jurisprudența se arată destul de largă în aprecierea elementului culpei; ea ușură cu mult greutatea probei, stabilind un soi de prezumpție de culpă împotriva patronului, totdeauna când era recunoscut că acesta nu a luat toate măsurile și toate precauțiunile necesare, pentru asigurarea securității lucrătorilor⁵⁾. Și aceasta e perfect logic, zice d-l Esmein⁶⁾, căci pentru a face pe patron responsabil, conform art. 1383 (998 din codul civil român), de o neglijență sau imprudență, trebuie mai întâiu să stabilim în sarcina sa o obligațiune generală și legală de a lua, pentru paza lucrătorilor săi, toate precauțiunile necesare.

Culpa prevăzută de art. 1382 și 1383, nu atrage după ea obligațiunea de a repara prejudiciul cauzat, decât în măsura în care ea implică, la autorul său, neobservarea unei îndatoriri legale și deci violarea dreptului altuia.

Sistemul jurisprudenței, numit încă și acel al responsabilității delictuale, dădea naștere următoarelor consecințe:

1° Lucrătorul trebuia să dovedească culpa patronului

2) Art. 998 și 999 din codul civil român.

3) Planiol, *Traité élémentaire de droit civil* (3-e éd.), tom. II, No. 1853.

4) Cass., 7 janvier 1878. Sirey 78. 1. 412; Cass., 2 déc. 1884. Sirey 86. 1. 367; Cass., 5 avril 1894. Sirey 97. 1. 227, etc.

5) Vezi Labbé, sub Cour sup. de justice du Luxembourg, 27 nov. 1884, Sirey 85. 4. 25 și Sirey 86. 2. 97; D Alexandresco, t. IV, pag. 527 și *Dreptul* No. 12 din 1898, pag. 105.

6) Notă sub Cass., 16 juin 1896, Sirey 96. ref.

1) Extras din lucrarea *Le contrat de travail*, prezentată și susținută ca teză de doctorat la facultatea juridică din Paris, în ziua de 21 Decembrie 1909.

sau a prepușilor săi, căci, în principiu, nu există prezumpțiune de culpă⁷⁾. Pentru a putea obține o indemnitate, victima accidentului, lucrătorul, eră obligat să facă o probă sigură și bine determinată, aceea a culpei patronului. Aceasta însă «punea aproape întotdeauna pe lucrător în imposibilitate de a obține reparațiune pecuniară»⁸⁾. Proba ce i se cerea adeseori eră imposibilă; mai mult, adeseori iarăș cauza accidentului rămânea necunoscută. Cazurile în cari culpa patronului putea fi constatată, nu treceau peste 10 sau 15 la sută⁹⁾.

2° Lucrătorul răspunde de culpa sa proprie și de cauzile fortuite. Înțeleg prin aceasta că, dacă accidentul survenit provenea din culpa sau din imprudența lucrătorului, sau dacă încă rezultă dintr'un caz fortuit, dintr'un fapt necunoscut, lucrătorul nu avea drept la nici o indemnitate. Dacă imprudența ar fi fost mixtă, adică dacă evenimentul nenorocit ar fi fost produs prin reuniunea culpei patronului cu aceea a victimei, jurisprudența condamnă pe patron, moderând însă cifra indemnității în măsura culpei sau imprudenței lucrătorului.

3° Proibițiunea clauzei de iresponsabilitate. Responsabilitatea patronului fiind delictuală, acesta nu putea, în nici un caz, să se exonereze de mai înainte printr'un pact expres, căci art. 1382 e de ordine publică și este interzis ca prin convențiuni contrare să derogăm dela aceste legi. Am putea foarte bine să ne sustragem dela orice soi de responsabilitate pentru culpa noastră contractuală, adică pentru aceia care ar violă o obligațiune născută dintr'un contract; nu am putea niciodată însă să ne sustragem, într'un pact, dela responsabilitatea ce se naște pentru noi dintr'o culpă delictuală sau quasi-delictuală, adică dela responsabilitatea ce se naște prin violarea unei obligațiuni legale¹⁰⁾.

În sistemul responsabilității delictuale, lucrătorul este asimilat unui terțiu; patronul e responsabil de dauna cauzată lucrătorului său, în aceeaș măsură în care el răspunde față de terții.

II. *Doctrina.* — a) *Sistemul responsabilității contractuale.* În 1883 și 1884, aproape simultan și fără ca măcar să se cunoască, doi autori, d-l Sauget în Franța și d-l Sainctelette în Belgia¹¹⁾, demonstrară că patronul se găsește obligat la daune-interese, pentru accidentele

7) Pentru stabilirea prin lege a unei prezumpțiuni absolute de culpă împotriva patronului, citez proiectele propuse de D. D. Mardou și Raspail în 1880. Această prezumpțiune ar fi avut de efect o răsturnare a sarcinii probei.

8) Planiol, loc. cit., No. 1854.

9) Idem.

10) Cass., 15 mars 1876, S. 76, 1. 337; Labbé, notă sub Cass. 1 juillet 1885, S. 85. 1. 411; Esmein, notă sub Cass. 16 juin 1896, S. 96. ref.

11) Sauget, *Responsabilité des patrons envers ses ouvriers* (*Revue critique*, 1883); Sainctelette, *De la responsabilité et de la garantie*, 1884 (Bruxelles).

a căror victime sunt lucrătorii, prin chiar faptul contractului de muncă. Responsabilitatea civilă a patronului ar fi *contractuală* și nu *delictuală*. Între terțul-victimă a unui accident și între lucrătorul victimă, este această deosebire importantă, că pe când terțul e complect străin patronului, lucrătorul, dimpotrivă, se află legat cu acesta printr'un contract de muncă; așa că, dacă responsabilitatea patronului față de terțiu rezultă din art. 1382 și urm., ea decurge în schimb din contract, față de lucrătorii săi¹²⁾.

În acest sistem al responsabilității contractuale, două din consecințele ce am enunțat mai sus, sunt complect schimbate.

1° Responsabilitatea patronului derivând din neexecutarea unei obligațiuni contractuale, el se va putea exonera de mai înainte printr'o clauză elisivă, sau va putea să-și micșoreze această responsabilitate printr'o clauză limitativă.

2° Responsabilitatea patronului derivând din neexecutarea unei obligațiuni convenționale, el este ținut, ca debitor, să facă proba că neexecutarea nu-i poate fi imputabilă. Patronul se va găsi în culpă totdeauna când din neglijență sau din spirit de economie, va compromite viața ori liniștea lucrătorilor.

Patronul s'a obligat, prin chiar contractul de muncă, a veghiă la securitatea lucrătorului, adică la îndatorirea de a-l păstra sănătos și neatins pe tot timpul execuțiunii contractului; el trebuie ca în fiecă moment să-l poată restitui lui însuș, valid, cum l-a primit¹³⁾. Așa dar, dacă un accident survine, lucrătorul nu mai este obligat a face altă dovadă decât aceea a existenței contractului; el se prezintă ca un creditor de drept comun, în virtutea titlului său ce conține implicit o clauză generală de garanție. Patronul, debitor al securității lucrătorului, trebuie să dovedească liberațiunea sa, prin aplicarea regulilor de drept comun; să dovedească el deci lipsa de culpă din partea sa, să dovedească el exonerațiunea sa.

Pentru a explica această obligațiune contractuală de garanție și pentru a-i da un fundament juridic, autorii mai sus citați se sprijineau pe interpretațiunea voinței părților contractante și pe oarecari texte din codul civil ce, ziceau ei, vizează cazuri analoge.

Doctrina nouă nu a fost admisă sub această formă absolută, nici chiar de către acei cari îi admiteau principiul. Nu pare, în adevăr, posibil de a pune ca regulă generală în sarcina industriașului o obligațiune absolută de garanție împotriva accidentelor. În lipsa unei clauze formale, putem noi presupune că patronul a înțeles să-și ia un angajament tacit atât de întins? De aceea acest sistem fu combătut, între alții, de către d-nii

12) Contrà: Planiol, op. cit., No. 1857.

13) Sauget, loco cit., p. 616.

Labbé, Cornil și Esmein, cari, de altmintearea, admiteau principiul responsabilității contractuale ¹⁴).

«Ni se pare, zice d-l Cornil, cu mult mai rațional și cu mult mai conform echității, de a admite că angajamentul patronului consistă în a lua toate măsurile preventive, orcât de costisitoare și orcât de inuzitate ar putea fi ele. Așa că vom zice cu d-l Labbé: «se exagerează atunci când se crede că patronul datorește securitatea lucrătorului». Suntem cu mult mai aproape de adevăr atunci când zicem că patronul trebuie să ia toate măsurile proprii a preservă pe lucrător de pericolele inerente industriei exercitate» ¹⁵).

Sistemul responsabilității contractuale, prezentat sub această formă atenuată, fără a desărcina complect pe lucrător de greutatea probei, se mărginește în a-i ușura numai această greutate în chip simțitor. În cea dintâi teorie a responsabilității contractuale, lucrătorul nu are a face altă probă decât aceea a existenței contractului și aceea a faptului material al accidentului; în această a doua teorie, lucrătorul nu va trebui să stabilească culpa patronului, ca în sistemul jurisprudenței, dar numai o relațiune de cauză la efect între accident și neobservarea patronului a uneia din obligațiunile sale.

D-l Esmein, pe de altă parte, aduce următoarea modificare teoriei primitive propuse de către d-nii Sauzet și Sainctelette: el zice că lucrătorul, victimă a unui accident, va trebui să dovedească viciul lucrului; căci patronul e responsabil de dauna ce ar rezulta din imperfecțiunea ce prezintă instrumentul de muncă încredințat lucrătorului. Patronul ar fi deci ținut de a îndemni pe lucrător de daunele ce acesta ar suferi ca o urmare a defectelor sau a viciilor ascunse ale lucrurilor cu care el este pus necesar în contact prin serviciul sau lucrul său ¹⁶).

Între teoria d-lui Esmein și aceia a d-lor Labbé și Cornil, este această deosebire că dânsa aduce mai multă precizie. Formula d-lui Labbé, adoptată în urmă de d-l Cornil, este prea vagă și noi avem cel mai mare interes să știm exact obiectul obligațiunii patronului ¹⁷). D-l Esmein admite și el principiul responsabilității contractuale, și critică întocmai ca d-nii Labbé și Cornil, teoria d-lor Sauzet și Sainctelette, întrucât această teorie face să nască direct din contractul de muncă, obligațiunea principală și specială pentru patron de a asigura securitatea lucrătorului. Promisiunea aceasta de garanție,

zice d-l Esmein, nu poate figura acolo, ca specific conținută în contract; în loc însă de a zice ca d-nii Labbé și Cornil, că obligațiunea patronului consistă în a promite faptul său, faptul adică de a lua toate măsurile proprii, a preservă pe lucrător de pericolele inerente industriei ceeace este prea vag și insuficient, d-l Esmein zice că e mai juridic a admite în virtutea principiilor generale ce călăuzesc contractele de bună credință, că fiecare dintre contractanți răspunde de viciile pe care le pot prezenta lucrurile ce unul din ei remite, pentru executarea contractului celuilalt. Și suntem responsabili de dauna cauzată de către aceste vicii, chiar atunci când le-am fi ignorat la facerea contractului. Acest sistem se distinge de acela al jurisprudenței, prin aceia că el nu cere lucrătorului să dovedească culpa patronului, ci numai viciul lucrului, ceeace nu e tot una, de oarece acest viciu poate exista în afară și independent de orice culpă delictuală sau quasi-delictuală; el se distinge în urmă de sistemul responsabilității contractuale astfel după cum a fost el formulat de către inventatorii săi; în sfârșit, se deosebește iarăși de sistemul propus de d-nii Labbé și Cornil, prin aceia că aduce elemente precise în aprecierea responsabilității patronului.

b) *Teoria responsabilității obiective sau legale.* În urma unei foarte importante deciziuni a Curții de casație din 16 Iunie 1896 ¹⁸), fu creată o a treia teorie, aceea a responsabilității obiective ¹⁹). În sistemul acesta, contrar aceluia al doctrinei tradiționale ca și aceluia al jurisprudenței dominante, și după care articolele 1382—1386 (998—1002 mc. din c. civil rom.), presupun că edictează ca fundament al responsabilității, o culpă dovedită ori prezumată a persoanei declarate responsabile, în acest sistem, zic, legiuitorul ar fi edictat iarăși, ca principiu general, și o responsabilitate cu privire la dauna cauzată de lucrurile ce sunt sub paza noastră. Responsabilitatea, de data aceasta, nu ar mai necesită nici un soi de culpă dovedită ori prezumată; ea ar avea ca fundament nu un delict sau un quasi-delict, dar o obligațiune legală impusă direct prin lege. «Atunci când lucrul nostru cauzează o daună, suntem necesar și totdeauna ținuți a o repara chiar când nici nu s'ar putea gândi să ni se reproșeze vre-un act ilicit sau vre-o omisiune culpabilă; căci responsabilitatea noastră își trage sursa sa nu dintr'o culpă delictuală sau contractuală, dar din lege. Reclamantul n'are deci a administra decât o probă generalmente gata făcută, aceea a unui raport de cauză la efect

14) Labbé, *France judiciaire*, 1888, p. 32 și notă sub Gand, 18 juin 1887, S. 89. 4. 2 și sub Cour sup. de just. du Luxembourg, 27 nov, 1894, S. 85. 4. 25; Cornil, *Du Louage de services* (Prix Rossi, 1884, p. 203 et suiv.; Esmein, note sub Cass., 16 juin 1896, S. 96, ref. și Cass. 23 fevr. 1897, S. 97. ref.

15) Cornil, op. cit., p. 210.

16) A se vedea notele precitate ale d-lui Esmein.

17) Lucrul acesta îl recunoaște, de altmintearea, însuși d-l Cornil, op. cit. p. 213.

18) D. 97. 1. 433 et S. 97. 1. 17 (S. 16 juin 1896 ref.). Anul următor, La chambre des requêtes a refuzat să adopte chipul de a vedea al camerei civile, și n'a mai admis responsabilitatea de plin drept a patronului. Cass. 30 mars. 1897. D. 97. 1. 441 et S. 98. 1. 65 (S. 23 fevr., 29 et 30 mars 1897 ref.).

19) Saleilles, *Les accidents de travail et la responsabilité civile*; Jossierand, *De la responsabilité du fait des choses inanimées*

între lucrul nostru și prejudiciul suferit; aceasta este teoria obiectivă substituită teoriei subiective...»²⁰⁾.

Așa, de exemplu, orce persoană care ar suferi un prejudiciu prin exploziunea neașteptată sau căderea unui lucru aparținând altuia, va putea reclama, în virtutea art. 1384 alin. I, reparațiunea daunei suferite, fără a fi nevoit să facă altă probă decât aceea a faptului material al exploziunii sau al căderii lucrului. Responsabilitatea incumbă de plin drept proprietarului lucrului, chiar dacă lui nu i se poate bănuși nici o culpă, și chiar dacă cauza accidentului ar rămâne complet necunoscută. În sfârșit, această responsabilitate *à raison du fait des choses*, ar trebui admisă și în domeniul convențiilor, deci și în acel al contractului de muncă.

În definitiv, în acest sistem, patronul, stăpân al lucrului, va răspunde în același chip față de terții ca și de lucrătorul său. Aici nu se mai distinge, ca în sistemul responsabilității contractuale, două feluri de victime, acelea cari au contractat cu proprietarul lucrului, și acelea cari i sunt străine; victima, terțiu sau lucrător legat de patronul său printr'un contract pe muncă, nu va avea de probat decât faptul accidentului.

Mai apoi, s'a putut observa că în cele două teorii precedente, aceea a responsabilității delictuale și aceea a responsabilității contractuale, patronul nu răspunde decât de accidentele survenite prin culpa sa, delictuală sau contractuală, dar el nu răspunde de cazurile fortuite. Cele două sisteme își găsesc fundamentul în ideea subiectivă de culpă, de neîndeplinire a unei obligațiuni anterioare. Aici, independent de orice idee de culpă, cazurile fortuite trec pe socoteala stăpânului lucrului, a patronului; accidentele a căror cauză rămâne nedeterminată, sunt totuși produse de lucrurile ce avem sub pază, după chiar cuvintele art. 1384 alin. I.

Lucrătorul nu numai că nu va avea a administra decât «o probă în general gata făcută, aceea a raportului de cauză la efect, între prejudiciu și lucru», dar încă el va fi desdaunat chiar când nu s'ar putea constata nici o culpă, nici o neglijență din partea patronului, nici un viciu al lucrului, cu un cuvânt, chiar când s'ar ignora cauza accidentului²¹⁾.

III. *Legea din 9 Aprilie 1898. Teoria riscului profesional.* Legiuitorul n'a împărțit nici unul din aceste sisteme până acum descrise. Teoriei responsabilității delictuale, teoriei responsabilității contractuale, ca și aceleia a responsabilității obiective, el a substituit, în materia accidentelor de muncă, ideea *riscului profesional*. Se înțelege prin «risc profesional», riscul inerent unei pro-

20) Jossierand, op. cit., p. 53 (Teoria responsabilității obiective, astăzi definitiv consacrată de către jurisprudență, poate fi considerată ca una din cele mai frumoase achizițiuni ale științei dreptului).

21) Pentru refutarea acestei teorii, vezi Planiol, op. cit., No. 927 urm.; Esmein, sub Cass. 16 juin 1896, S. 96. ref. și sub Cass. 23 févr. 1897, S. 97 ref.

fesiuni determinate, independent de orice culpă a patronului sau a lucrătorului.

S'a putut observa că în sistemele anterioare, și chiar și în acela al responsabilității obiective, patronul nu este responsabil de daunele ce ar rezultă din culpa victimei. Legea din 1898 lărgeste cadrul teoriei responsabilității obiective, consacrand în principiu responsabilitatea lucrătorului și responsabilitatea generală a patronului și a industriei. Principiul legii stă în această idee simplă și susceptibilă de a căpăta aplicațiunile cele mai diverse, că orice accident, abstracțiune făcând de cauzele și modalitățile sale, prin aceea că se leagă unei operațiuni de muncă, asigură victimei dreptul de a obține o indemnitate²²⁾.

Patronul, sau mai bine zis industriașul, va răspunde de orice accident, orcare i-ar fi cauza; el va răspunde chiar și de acela produs prin culpa grea (la faute lourde) a lucrătorului; nu însă de acela care ar fi fost produs în chip intenționat de către lucrător, sau care ar fi efectul unor acte criminale.

Acest drept la reparațiune rezultă din chiar industria modernă. Formele noi de producțiune, forțele mari auxiliare industriei, electricitatea, vaporii, fac din atelier un loc plin de pericole; cea mai mică mișcare, cea mai ușoară nebăgare de seamă poate fi fatală; obișnuința sfârșește necesar prin a face pe lucrătorul ce muncește lângă aparatele cele mai periculoase, să piardă grija și teama; lipsa de prevedere urmează ca o consecință inevitabilă, căci spiritul lucrătorului devine din ce în ce mai puțin apt de a vedea și prevedea nenorocirea; lucrătorul se expune în chip continuu.

Industria modernă a creat nu numai câștiguri și profituri imense, dar a mai creat încă și o parte de șanse nenorocite, o întreagă serie de accidente inevitabile și de care ne este aproape imposibil să scăpăm. În prezența acestor transformări, vechile reguli de drept nu mai sunt posibile²³⁾. Trebuie să se adapteze faptelor o legislațiune nouă, și această nouă legislațiune constă în consacrarea principiului «riscului profesional», care pune în sarcina industriei, patron și lucrători, consecințele accidentului. Patronul, pedeoparte, nu va mai avea a se teme de a se vedea obligat la reparațiunea integrală a prejudiciului cauzat lucrătorului său, cum aceasta i s'ar fi putut întâmpla mai înainte de 1898, și dacă culpa sa ar fi fost dovedită; pedealtăparte, lucrătorul este totdeauna asigurat că va primi o indemnitate, mai mică decât aceea pe care ar fi obținut-o înainte de 1898, în schimb însă, el va căpăta această indemnitate, cu toată culpa sau imprudența sa, cu toate că cauza accidentului ar rămâne necunoscută. «Cu legea nouă, zice d-l Planiol, lucrătorii

22) Sistemul riscului profesional pare a fi fost deja admis de Consiliul de Stat, anterior legii din 1898. Vezi Conseil d'Etat, 21 juin 1895, Cames, S. et. P. 97. 3. 35.

23) Picard, *Le droit nouveau*, p. 11 urm.

au și câștigat și pierdut: ei au câștigat în acest sens că obțin ajutor în cazuri în cari nu ar fi avut nimic altădată; au și pierdut însă, în acest sens că obțin mai puțin ca altădată în caz când culpa patronului era dovedită»²⁴⁾.

Nu putem intra în studiul, chiar sumar, al mecanismului legii din 9 Aprilie 1898. Ajunge să adăogăm că ea a fost modificată mai întâi prin legea din 22 Martie 1902, conținând dispozițiuni referitoare la două ordine de idei diferite: unele cu privire la fondul dreptului, celelalte relative la formalitățile de procedură. Legea din 1898 fu modificată în urmă prin legea din 31 Martie 1905 relativă la cheltuielile medicale și de farmacie; și prin aceea, cu mult mai importantă, din 12 și 17 Aprilie 1906, întinzând principiul riscului profesional tuturor exploatațiunilor comerciale; în sfârșit, ea fu modificată din nou prin legea recentă din 18 Iulie 1907, ce are drept obiect facultatea acordată patronului care nu cade sub legea din 1898, de a adera la această lege, printr'o declarațiune ce acesta trebuie să depună la primăria locului exploatațiunii, sau la primăria reședinței sale personale.

În afară de accidente de muncă propriu zise, se numește accident de muncă «o leziune corporală provenind din acțiunea neașteptată a unei cauze exterioare²⁵⁾», soluționate astăzi prin aplicarea principiului riscului profesional, e loc să ne întrebăm dacă nu cumva patronul se mai găsește încă ținut de o obligațiune generală, care să aibă de obiect securitatea persoanei lucrătorului. Chestiunea se pune zilnic pentru așa zisele «maladii profesionale».

Jurisprudența anterioară legii din 1898, decidea că patronul nu poate răspunde nici într'un caz de bolile contractate în timpul sau din pricina lucrului. «Maladiile profesionale, zice d-l Planiol, nu crează nici-o responsabilitate patronului²⁶⁾».

Sub influența totuși a ideii riscului profesional, găsim astăzi câteva deciziuni în care syphilisul lucrătorilor din industria sticlăriei este asimilat unui accident de muncă²⁷⁾.

Această mișcare recentă a jurisprudenței ne spune, poate, că momentul a sosit pentru a face și maladiilor profesionale aplicațiunea aceluiași principiu care guvernează accidentele. Odată ajunși la ideea riscului profesional, nimic mai logic și mai rațional ca să urmărim aplicațiunea acestui principiu în chip larg și echitabil. Dar voiți să persecutați industria, ni se va zice? Industria nu va suferi, probabil, tot astfel după cum n'a suferit de pe urma celei dintâi aplicațiuni a principiului; ceiace

e sigur însă, e că acolo mii de oameni mor în chip mizerabil, după o viață de chin și muncă. Sub pretextul de altminteră onorabil, de a nu zdrobi industria, continua-vom multă vreme încă a zdrobi pe oameni cu dreptul în mână? Să mărturisim în caltea că viața oamenilor, a unei categorii de oameni, nu e băgată în samă, atunci când din ea facem un mijloc de câștig pentru alții. Lucrurile nu vor mai fi astfel ascunse sub vălul gros al minciunii sociale și adevărul gol, îngrozitor, va ști să călăuzească mai bine pe cei interesați decât oricare lecție de solidarism social.

AN. GUSTI
Doctor în drept dela facultatea juridică
din Paris

JURISPRUDENȚA ROMANA

INALTA CURTE DE CASAȚIUNE ȘI JUSTIȚIE SECȚIUNEA III

Audiența dela 20 Februarie 1909

Președința d-lui G. P. Petrescu, președinte

Const. Agapie Sfinteș și altul cu Ministerul de finanțe

TIMBRU ȘI ÎNREGISTRARE. — TAXE SUCCESORALE. — NEPLATA LOR. — PRESCRIPTIUNEA DE TREI ANI. — DACĂ SE PRESCRIE NUMAI AMENDA SAU ȘI PLATA TAXEI. — ART. 77 ȘI 98 ALIN. 4 DIN LEGEA TIMBRULUI DELA 1906. — CASARE.

Prin prescripțiunea de trei ani a contravențiunilor în materie de timbru și înregistrare, legiuitorul a înțeles să prescrie nu numai amenda la care urmă să fie supus contravenientul, ci și taxele ce trebuiau plătite, căci contravențiunea consistă tocmai în neplata acestor taxe în termenele cerute de lege.

No. 55. — Casată, în urma recursului făcut de Const. Agapie Sfinteș și Agapie Mazălu, sentința tribunalului Buzău, cu No. 501 din 1908, dată în proces cu Ministerul de finanțe.

S'au ascultat: d-l avocat Emil Oeconomu, în dezvoltarea motivelor de casare; d-l avocat Otulescu, în combatere.

Curtea, deliberând,

Asupra motivului de casare invocat:

«Am invocat înaintea tribunalului prescripțiunea dreptului statului de a mai cere dela noi acea taxă succesorală, chiar dacă am moșteni ceva dela Agapie Sfinteș, de oarece sunt trecuți mai bine de trei ani dela moartea sa»:

«În adevăr, din actele de stare civilă prevăzute în procesul-verbal al controlorului reese ca Agapie Sfinteș, pe care pretinde că l' moștenim, a încetat din viață la 20 Septembrie 1901, deci dela acea dată până la 24 Aprilie 1908, când s'a făcut constatarea, sunt trecuți aproape șapte ani, or după art. 98 al. 4 din legea timbrului, contravențiunile în materie de timbru și ca consecință dreptul ce statul are asupra taxelor de succesiune se prescrie prin trecere de trei ani, cari curg în speța noastră din momentul expirării ter-

24) Planiol, op. cit., No. 1869.

25) Circulara ministerială franceză din 10 iuin 1899.

26) Planiol, op. cit., No. 1852; D. 98. 4. 63. col. 1.

27) Trib. de Marseille, 23 déc. 1902; Trib. de Montbrison, 21 févr. 1903; Cour de Lyon, 5 avril 1904; Trib. de Saint-Etienne, 28 mai 1906 (reproduse după d-l Bonneff, *La vie tragique des travailleurs*, p. 42).

menului de șase luni, în cari moștenitorii sunt ținuti să facă declarațiune de averea rămasă conform art. 75 legea timbrului. Așa dar tribunalul a făcut o greșită interpretare și o rea aplicare a acestui articol, după care contravențiile se prescriu prin trei ani fără a distinge între amendă și taxă, prescripțiunea fiind generală, iar nu limitată cum a înțeles și aplicat tribunalul; că lucrul este adevărat, chiar această înaltă instanță s'a pronunțat în acest sens în mai multe rânduri:

Având în vedere că din sentința supusă recursului se constată că Constantin Agapie Sfinteș și Agapie Mazălu, recurenți în acest proces; au fost condamnați de fisc să plătească suma de lei 580 taxa de înregistrare la succesiunea defunctului Agapie Sfinteș și la 1160 lei amendă pentru că au posedat moștenirea fără a face declarațiunea prescrisă de lege;

Că recurenții Constantin Agapie Sfinteș și Agapie Mazălu, au făcut apel contra acestei condamnațiuni și tribunalul Buzău prin sentința supusă recursului le admite apelul în parte, îi scutește de amendă, menține însă plata taxei de înregistrare în sumă de 580 lei;

Având în vedere că, în apărarea lor, sus numiții recurenți au invocat înaintea instanței de fond prescripțiunea de trei ani, prevăzută de art 98 al. 4 din actuala lege a timbrului, și tribunalul deși constată contravențiunea ca prescrisă, totuși nu le admite în totul acest mijloc de apărare și hotărăște că prescripția îi scutește numai de plata amendei, nu și de plata taxei de înregistrare pentru primirea moștenirii;

Considerând că, după dispozițiunile art. 98 din legea timbrului dela 1906, astăzi în vigoare, contravențiunile în materie de timbru și înregistrare sunt prescrise după trecere de trei ani și după anumite distincțiuni;

Că după termenii generali în care este conceput acest articol, legiuitorul a înțeles să prescrie după trecere de trei ani, nu numai amenda, ci și taxele de plătit pentru primirea moștenirii, căci contravențiunea consistă totemai în neplata acestor taxe în termenile cerute de lege; că acesta este înțelesul ce trebuie a se da sus zisului text de lege, aceasta rezultă nu numai din întreaga economie a legii timbrului și înregistrării, dar chiar din textul art. 77, după care legiuitorul consideră contravenient pe moștenitorul care posedă moștenirea fără să facă declarațiunea prescrisă de lege;

Că, așa fiind, tribunalul a dat o greșită interpretare art. 98 al. 4 din sus menționata lege și prin urmare motivul de casare este întemeiat și ca atare recursul cată să fie admis.

Pentru aceste motive, casează.

GRIGORE V. MANIU. — **Explicațiuni teoretice și practice asupra Codului de comerț Român**, Volumul III, cuprinzând legile privitoare la persoana comerciantului și noțiuni relative la fondul comercial. — Tipogr. Gutenberg, Joseph Göbl, București, 1908.

Prețul 12 lei.

TRIBUNALUL JUDEȚULUI BRĂILA

SECȚIUNEA II

Audiența dela 18 Septembrie 1908

Președinta d-lui A. Alexandrescu, președinte

Marica Gh. Gheorghe și altul cu Ghiță I. Văduva

PĂMÂNT RURAL. — DACĂ FEMEILE AU FOST ÎMPROPRIETĂRITE. — DREPTUL VĂDUVELOR NUMAI LA LOCUL DE CASĂ. — SENȘUL CUVÂNTULUI «NEVÂRSTNICI» DIN ART. 4 AL LEGEI RURALE. — COPII DE SEX MASCULIN. — EXCLUDEREA FETELOR DELA PĂMÂNTUL RURAL, PENTRUCĂ ATUNCI ELE NU MOȘTENEAU PĂRINȚII LOR.

1° Din întreaga economie a legii rurale, rezultă că femeile n'au fost împroprietărite la 1864, pentru că ele nu făcuseră clacă.

Prin excepție însă, văduvelor fără copii, li s'a dat numai locuri de casă, iar în cât privește pe minorii sau nevârstnicii unui sătean, împroprietărirea s'a făcut în numele tatălui lor decedat, nu însă în numele văduvei.

2° Art. 4 din legea rurală înțelege prin *nevârstnici* numai pe minorii de sex bărbătesc, nu însă și pe fete cari, după codul Caragea, atunci când s'a făcut legea rurală, nu moșteneau pe părinții lor.

Tribunalul,

Asupra prezentului apel făcut de Marică Ghiță, Gheorghe și sora Tudorache Mihai cu autorizațiunea soților lor, contra cărței de judecată cu No. 95 din 1908 a judecătoriei ocolului Ianca, prin care s'a respins ca neîntemeiată acțiunea intentată de apelante contra pârâtului Ghiță Ion Văduva, pentru împărțirea a 11 pogoane pământ arabil și 400 stânjeni patrați loc de casă, situate în comuna Surdila Greci, județul Brăila, cu care a fost împroprietărită defuncta lor mamă Anca Ion Văduva Dragomir;

Având în vedere actele cauzei, debaterile orale urmate în instanță și concluziunile scrise aflate la dosar;

Considerând că din certificatul No. 1883 din 8 Decembrie 1907, al primăriei comunei Surdila-Greci, rezultă că defuncta Anca Văduva lui Ion Dragomir a fost împroprietărită după legea rurală dela 1864 cu 5 $\frac{1}{2}$ hectare pământ arabil trecut în tabela litera A la No. 28;

Că pârâtul recunoaște că apelantele sunt fiice ale defunctei Anca Văduva și surori cu dânsul, dar susține că deși în tabelă figurează ca împroprietărită defuncta Anca Ion Văduva, totuși această împroprietărire nu a fost făcută în numele ei personal, ci în acel al nevârstnicilor săi fii băeți, căci femeile nu puteau fi împroprietărite după legea rurală dela 1864, și văduvelor cu copiii minori li se dădeau pământul ce s'ar fi convenit tatălui lor care făcuse clacă;

Considerând că din întreaga economie a legii rurale

dela 1864 rezultă că femeilor nu li s'au dat pământuri rurale, din cauză că dănele nu făceau clacă ;

Că, în această privință, întreaga doctrină și jurisprudență este constantă ;

Că singura excepție pe care legiuitorul a făcut-o, a fost aceea că a îngăduit ca văduvelor fără copii să li se dea locuri de casă ;

Că însă prin art. 4 a prevăzut ca nevârstnicilor unui sătean să li se dea acelaș pământ ce s'ar fi convenit și tatălui lor, dacă văduva se va oferi a plăti claca ; că de unde rezultă că împroprietărirea se făcea tot în numele tatălui nevârstnicilor, iar nicidecum în numele văduvei ;

Că astfel, în speță, trebuie exclusă posibilitatea că această împroprietărare a fost făcută în numele personal al defunctei Anca Ion Văduva, ci în numele nevârstnicilor săi fi ;

Că odădă stabilit acest punct, urmează a se vedea ce a înțeles legiuitorul prin cuvântul nevârstnici din art. 4 al legii rurale ;

Considerând că este evident că legiuitorul prin cuvântul nevârstnici n'a putut înțelege decât pe nevârstnici băeți, întrucât tot spiritul legii rurale eră de a înlătura pe femei dela posesiunea unor astfel de pământuri, spirit de care legiuitorul a fost călăuzit de ideile timpurilor când s'a făurit această lege rurală ;

Că, în adevăr, în capitolul III, punctul 17° al c. din legiuirea Caragea se spune lămurit că numai feciorii moștenesc pe părinți, iar fetele au numai dreptul de a cere să fie înzestrate de frații lor ;

Că din nimic nu se poate deduce că legiuitorul dela 1864, ar fi voit, prin această lege, să schimbe ordinea succesiunilor reglementată prin codul Caragea ;

Că, deci, constant este că împroprietărirea de față dela 1864, nu a fost făcută pe numele defunctei Anca Ion Văduva Dragomir, ci în numele nevârstnicilor săi băeți Gheorghe și Ion Ion Văduva, care trăia și dânsul în momentul împroprietării ;

Că, prin urmare, singurii cari la 1864 erau proprietarii terenului în litigiu, sunt : Gheorghe Ion Văduva, pârâțul de azi, și Ion Ion Văduva, azi defunct, după cum se constată din certificatul primăriei comunei Surdila-Greci No. 768 din 1908 ;

Că din moment ce s'a stabilit că defuncta Anca Ion Văduva, mama părților din proces, n'a fost niciodată proprietară asupra acestui pământ, reclamantele nu pot veni azi a cere împărțirea acestui teren care a aparținut exclusiv ca proprietate dela început numai pârâțului și fratelui său azi defunct, iar nicidecum mamei lor ;

Că, astfel, este fără interes de a se mai discuta și mijlocul de apărare propus de pârât că ar fi dobândit acest pământ și prin prescripțiune ;

Că pentru pământul rămas dela defunctul lor frate Ion, reclamantele urmează a porni o deosebită acțiune de împărțială, întrucât prin acțiunea de față nu au cerut

decât împărțirea pământului cu care pretindeau că defuncta lor mamă a fost împroprietărită la 1864 ;

Că, deci, din toate aceste puncte de vedere acțiunea de față este neîntemeiată și ca atare urmează a fi respinsă și prin consecință și apelul urmează a fi respins pentru aceste considerațiuni ;

Apreciind și asupra cheltuelilor de judecată le fixează la suma de 30 lei ;

Pentru aceste motive, redactate de d-l judecător de ședință L. R. Opreanu, respinge ca nefondat apelul, etc.

Semnați : A. Alexandrescu, L. R. Opreanu.

Observație. — Soluțiunea admisă de tribunalul din Brăila, cu privire la împroprietărirea fetelor minore, fiice de sătean, orfane de tată, este contrară jurisprudenței Curței de casație. Vezi Bulet. 1906, p. 1365. Vezi, tot în acest din urmă sens, și alte hotărâri citate de d-l D. Alexandresco, tom. III, p. 136, *ad notam* (ed. 2-a).

S. R.

JURISPRUDENȚA STRAINA

CURTEA DE APEL DIN GAND

17 Ianuarie 1907

AVOCAT. — ONORARIU. — FIXAREA ACESTUI ONORARIU DUPA AVEREA CLIENTULUI.

Onorariul datorit unui avocat trebuie să fie fixat în proporție cu averea clientului ale cărui interese au fost apărate.

(Din *la Flandre judiciaire*).

Observațiune. — Criteriul admis de Curtea din Gand, prin decizia de mai sus, în privința fixării onorariului unui avocat, ne pare, în principiu, inadmisibil. Ceeace trebuie, în adevăr, să se aibă în vedere, când este vorba de fixarea onorariului unui avocat și a prestărei orăcărui serviciu în genere, nu este averea mai mare sau mai mică a acestuia, ci importanța serviciilor prestate de acest avocat (Cpr. art. 21 § ultim din legea dela 12 Martie 1907 pentru organizarea corpului de avocați).

De aceea se și decide de unii că onorariul stipulat de un avocat poate fi redus de justiție, dacă este disproporționat cu serviciile prestate. Vezi în acest sens, Cas. rom. *Cr. judiciar* No. 22 din 1897 și Bulet. 1897, p. 705 ; Judecăt. ocol. Zeletin (Te-cuci), *Cr. judiciar* No. 67 din 1901 (cu observația noastră) ; Cas. fr. și belg. *Pand. Périod.* 97. 1. 387 și anul 98. 1. 16 ; Sirey, 90. 4. 4 ; Guillaud, *Mandat*, 164, 166 ; Troplong, *idem*, 632, etc.

Teoria jurisprudenței și autorilor de mai sus este însă condamnată prin art. 969, după care convențiile legal făcute au putere de lege între părțile contractante. Vezi în acest din urmă sens, singurul juridic după părerea noastră, Planiol, II, 2236 (ed. 4-a); T. Huc, XII, 19, p. 32; Arntz, IV, 1466; Baudry-Lacantinerie, III, 908; Baudry et Wahl, *Mandat*, 738; Domenget, *Mandat*, 152; Laurent, XXVII, 347 și XXVIII, 23; Lyon-Caen, nota în Sirey, 87. 2. 202; Glasson, nota în D. P. 90. 2. 281. Vezi și tom. VIII al Coment. noastre, p. 550 urm. *ad notam*.— Cu toate acestea, art. 21 § ultim din legea dela 12 Martie 1907 pentru organizarea corpului de avocați, permite tribunalelor, în caz de fixarea onorariului prin pactul așa zis *quota litis*, de a reduce acest onorariu, decâteori este prea exagerat după aprecierea judecătorilor.

În orice caz, este de principiu că avocatul are drept la un onorariu, chiar în lipsa unei stipulații exprese în această privință, dacă nu s'a stipulat gratuitatea serviciilor prestate. «Acel care trăește din profesiunea sa, zice un autor, nu are nevoie de a stipula un onorariu, când este însărcinat a face un act privitor la această profesiune» (P. Pont, *Petits contrats*, I, 884). «Dacă va tocni cineva de a i se face un lucru de meșteșug, sau de știință, zice art. 1540 din codul Calimach (1152 codul austriac), atuncea se judecă după juridica prezumpție îndată, cum că s'au și învoit a-i da cuviincioasă plată; dacă darea plăței nu s'au hotărât, atuncea judecătoria o va hotărî». «În caz când onorariile nu au fost stabilite între părți, zice art. 21 § ultim, *ab initio* din legea suscitată dela 12 Martie 1907, pentru organizarea corpului de avocați, instanțele judecătorești, apreciând împrejurările și importanța cauzei, vor fixa cuantumul onorariilor». Vezi în acelaș sens, Guillaouard, *Mandat*, 11 și 13; Baudry-Lacantinerie, III, 908; Baudry et Wahl, *Mandat*, 729, 750; Troplong, *Mandat*, 163; Planiol, II, 2235; T. Huc, XII, 19; Pand. fr., v^o *Mandat*, 1223; Cas. fr. D. P. 96. 1. 561; Sirey, 97. 1. 269; Cas. rom, Bulet. 1900, pag. 36 și *Dreptul* No. 19 din 1900; Trib. Roman, *Dreptul* No. 58 din 1895, etc.

D. ALEXANDRESCO

TRIBUNALUL CIVIL DIN GAND

17 Iulie 1906

AVOCAT.— RESPONSABILITATE.

Deși avocatul nu este la adăpost de orice responsabilitate pentru părerile ce-și dă și măsurile ce prescrie a se lua, totuș trebuie să admitem, față de numeroasele controverse ale doctrinei și de multiplele variații ale jurisprudenței, că el nu poate fi declarat responsabil decât atunci când n'a cunoscut principiile elementare ale dreptului.

(Din la Flandre judiciaire).

Observație.— Sfaturile nefiind obligatorii pentru acei ce le primesc, se decide în genere că avocatul nu răspunde de erorile ce ar putea să comită în consultațiile date unui client, afară de cazul, bine înțeles, când ar exista dol sau fraudă din partea lui. «*Si advocatus dederit malum consilium, non tenetur, nisi de dolo fecerit*», zicea Bartolus asupra legii 10 § 7, Dig., *Mandati, vel contra*, 17, 1. Cpr. Demolombe, XXXI, 556; Laurent, XX, 519; T. Huc, VIII, 419; Troplong, *Mandat*, 16; Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni nel diritto moderno italiano*, V, 155; Larombière, *Oblig.*, V, art. 1382, 1383, No. 15.

Codul Calimach pare, din contra, a face responsabil pe avocat și de simplele sale greșeli, conform adagiului cunoscut: *Imperitia culpæ adnumeratur* (L. 132 Dig. *De diversis regulis juris antiqui*, 50, 17). Iată în adevăr, cum se exprimă art. 1732 din acest cod (1300 codul austriac): «Acel iscusit într'un meșteșug rămâne răspunzător și atunci, când luând mulțămită, va da cu vicleșug sau cu greșală, o sfătuire păgubitoare lucrurilor cuvenite meșteșugului sau științei sale». Art. 28 din legea pentru organizarea corpului de avocați dela 12 Martie 1907, dispune că avocatul este responsabil de actele sale, conform dreptului comun. Vezi asupra diferitelor cazuri în care avocatul poate fi responsabil, t. V al Coment. noastre, pag. 447 urm.

D. ALEXANDRESCO

A apărut tom. III (ediția 2-a) din **Comentariile Dreptului civil**, de d-l profesor D. Alexandresco.

Acest volum, de peste 1000 pag., cuprinde *Interdicția și întreaga Carte a doua din Codul civil*.

Tabla alfabetică și analitică, care însoțește acest volum, este un adevărat repertoriu de jurisprudență și reprezintă o muncă considerabilă.

Prețul 18 lei.

Depozit general: Librăriile L. Alcalay și Socec.